

Richtlijn Grote Pleeggezinnen

Beleidsnotitie aantal kinderen binnen een pleeggezin

Aanleiding

Binnen Rubicon Jeugdzorg pleegzorg is tot op heden geen grens gesteld aan het aantal pleegkinderen dat binnen een pleeggezin opgenomen kan worden. We willen hier kritischer naar kijken. Vandaar dat we hebben onderzocht binnen welke gezinsgrootte een pleegkind zich optimaal kan ontwikkelen.

Onderbouwing

Er zijn meerdere redenen om kritischer te gaan kijken naar het aantal kinderen binnen een pleeggezin.

- ***Landelijke trend: meer complexere problematiek in pleegzorg***

In de Jeugdwet (augustus 2016 - en de voorloper daarvan van 1 maart 2014) is vastgelegd dat kinderen die (tijdelijk) niet thuis kunnen wonen bij voorkeur in een gezinsomgeving worden geplaatst ('zo thuis mogelijk'). Hiermee is er een wettelijke basis voor het beleid dat al een aantal jaren geleden is ingezet. Dit beleid houdt in dat de jeugdhulp wordt omgebouwd waarbij kinderen minder in groepen worden geplaatst (inkrimping van de residentiële jeugdzorg) en vaker in pleegzorg of andere kleinschalige gezinsvormen. Dit heeft geleid tot verschuivingen in de problematiek en leeftijd van de aangemelde jeugdigen in pleegzorg: er is sprake van complexere problematiek bij aanmelding en de leeftijd ligt iets hoger (Factsheet pleegzorg 2015). Voor een aantal kinderen is plaatsing bij pleegouders niet haalbaar of gewenst i.v.m. zeer complexe problemen. Voor deze doelgroep wordt gekeken of zij in een kleinschalige gezinsomgeving kunnen worden geplaatst met professionele opvoeders, bijvoorbeeld een gezinshuis.

Landelijk zien we dat grote pleeggezinnen (> 4 pleegkinderen) steeds meer benoemd worden als gezinsgroepen/gezinsvervangende groepen met extra ondersteuning van beroepskrachten en extra faciliteiten.

- ***Vanuit de toegenomen kennis en ervaring met betrekking tot gehechtheid en trauma***

Ruim dertig procent van de jeugdigen die opgroeien in een pleeggezin heeft een gedesorganiseerde/verstoorde gehechtheidsrelatie met de pleegouders (Van den Dries, Juffer, Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2009). Een problematische gehechtheidsrelatie kan op iedere leeftijd bijgestuurd worden door het opdoen van positieve ervaringen met een gehechtheidspersoon, bijv. de pleegouder. Van belang hierbij is het sensitief responsief en voorspelbaar reageren op het kind. Sensitiviteit en responsiviteit houdt het vermogen van de gehechtheidspersoon in om signalen van het kind te ontvangen, te interpreteren en gepast op deze signalen te reageren. Dit staat sterk onder druk als drukte/stress toeneemt bij de opvoeder. Een stressgevoelige opvoeder is in mindere mate in staat om adequaat te reageren op de signalen van het kind (Caldera & Lindsey, 2006). Oorzaken van stress bij opvoeders zijn divers; zo kunnen gedragsproblemen bij kinderen zorgen voor meer opvoedstress, maar ook sociaal-economische factoren (bijv. werkeloosheid) kunnen een rol spelen. Alleenstaand ouderschap en gezinsgrootte worden ook genoemd als bron van stress (Berger et al., 2004).

Daarnaast blijkt uit onderzoek van het National Child Traumatic Stress Network (Greeson et al., 2012) dat 70 procent van de pleegkinderen twee of meer vormen van kindermishandeling heeft meegemaakt (fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige zijn van huiselijke geweld) en als gevolg van dit trauma meer kans heeft op posttraumatische stress.

Pleegouders kunnen dan ook extra ondersteuning van de pleegzorgbegeleider nodig hebben bij het opvoeden van een kind met een trauma (Heyns, 2013). Bijvoorbeeld door middel van psycho-educatie, zodat zij realistische verwachtingen hebben over het zorgen voor een getraumatiseerd kind (Struik, 2010), of door middel van begeleiding bij het omgaan met de problemen die voortkomen uit de traumatisering. Vanwege de veelvoorkomende emotieregulatieproblemen bij getraumatiseerde kinderen, zijn volgens Struik (2010) met name pleegouders met een 'kalm brein' geschikt om pleegkinderen met een trauma op te vangen.

Het opvoeden van een kind met trauma vraagt van pleegouders ook: stabiliteit, doorzettingsvermogen, kunnen reflecteren, het hebben van een 'kalm brein en een lange adem' en bij voorkeur zelf veilig gehecht zijn van de pleegouder.

- **Lange hulpverleningsgeschiedenis**

Kinderen die een (tijdelijk) plekje in een pleegezin nodig hebben, kennen al een langere geschiedenis van hulpverlening die ontoereikend is geweest. De problemen van pleegkinderen zijn vaak al ontstaan vóór de uithuisplaatsing van het kind (Social Care Institute for Excellence, 2004) door de soms jarenlange voorgeschiedenis van verwaarlozing, mishandeling en/of (seksueel) misbruik (Van den Bergh & Weterings, 2010). Voordat de beslissing wordt genomen om tot pleegzorg over te gaan, is er dus vaak al veel gebeurd in het leven van het pleegkind. Een kind heeft vaak deel uitgemaakt van ernstig verstoorde problematische families en gezinsdynamieken, die vaak intergenerationeel zijn.

Soms hebben er langdurige en heftige conflicten plaatsgevonden tussen de volwassenen die voor het kind of de jongere zorgen en is er al dan niet een scheiding op gevolgd. In andere situaties is de alleenstaande ouder overleden of is hij of zij niet meer in staat om voor de kinderen te zorgen wegens een opname in een ziekenhuis, een psychiatrische ziekte of andere problemen. Niet zelden maken kinderen of jongeren mee dat hun gezin geconfronteerd wordt met financiële moeilijkheden. Kortom, pleegkinderen hebben vaak al veel meegemaakt en allerlei traumatische en verlieservaringen achter de rug (Heyns, 2013). Het vraagt bijzonder veel inzet van pleegouders om hier op een goede wijze mee om te gaan.

Kastelein (2010) is de hulpverleningsgeschiedenis nagegaan van gezinnen van uithuisgeplaatste kinderen. Zij vond in de dossiers dat er gemiddeld 5.4 jaar hulp per gezin is ingezet sinds de geboorte van het oudste kind, afkomstig van gemiddeld 7.6 instanties per gezin. Gemiddeld werd er ongeveer 75 procent van het leven van het uithuisgeplaatste kind hulp binnen het gezin ontvangen. Zij concludeert dat langdurige hulp, geboden vanuit diverse instanties, de gesignaleerde problemen in het gezin onvoldoende heeft kunnen verbeteren. Een uithuisplaatsing had in veel gevallen dan ook waarschijnlijk niet voorkomen kunnen worden door het bieden van meer hulp.

De hulpverleningsgeschiedenis van het pleegkind blijkt uit onderzoek een factor te zijn als voorspeller voor een breakdown. Uit verschillende studies blijkt de (dis)continuïteit van de actuele plaatsing samen te hangen met het aantal eerdere residentiële en pleegzorgplaatsingen van het pleegkind. Voor pleegkinderen die in het verleden meer verplaatsingen hebben meegemaakt blijkt een verhoogde kans op een *breakdown* van de actuele plaatsing (Redding et al., 2000; Sinclair et al., 2005; Strijker & Knorth, 2007; Walsh & Walsh, 1990).

Uit (wetenschappelijk) onderzoek is bekend dat iedere doorplaatsing een risico vormt voor de ontwikkeling van de jeugdige. Steeds vaker worden ook bij een acute uithuisplaatsing pleegouders gezocht die beschikbaar zijn voor een plaatsing waarbij het perspectief en de verblijfsduur bij de start onduidelijk zijn. Als eerste wordt

onderzocht of de jeugdige weer terug naar huis kan en wordt daar gericht naar toe gewerkt. Is dat niet mogelijk, dan is het verzoek aan dezelfde pleegouders of zij de jeugdige voor lange tijd in hun gezin willen opnemen. Voor de ontwikkelingsmogelijkheden van jeugdigen is dit de meest gewenste oplossing. Het vraagt echter wel een bijzondere inzet van pleegouders. Door deze ontwikkeling neemt het aantal doorplaatsingen binnen de pleegzorg af (Factsheet pleegzorg 2015).

- *Investeren in de relaties van het kind:*

De blijvende verbondenheid met ouders, familie en sociaal netwerk van het pleegkind vraagt veel van kinderen en daarmee zeker ook van pleegouders.

Er zijn twee vormen van loyaliteit: zijnsloyaliteit en verworven loyaliteit. Zijnsloyaliteit begint bij de geboorte van een kind. Het kind en zijn ouders zijn vanaf dat moment verbonden door een band die onverbreekbaar is. De loyaliteit ontstaat doordat het kind het leven krijgt van zijn ouders. Zijnsloyaliteit is een gegeven. Het kan wel worden ontkend, maar niet verbroken. De band kan negatief of positief worden ervaren door het kind, maar zeker is dat de band bestaat. Bij verworven loyaliteit ontbreekt deze vanzelfsprekendheid. Deze loyaliteit wordt in de loop van de tijd verworven of verdiend. Een kind dat door anderen dan zijn ouders wordt opgevoed, moet zijn loyaliteit over verschillende personen verdelen. De zijnsloyaliteit blijft altijd bij de ouders liggen, maar de pleegouders bouwen verworven loyaliteit op door voor het kind te zorgen.

Internationale verdragen zoals het Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind en de VN Richtlijn Alternative Care for Children (2009) en kwaliteitsstandaarden zoals die van de Child Welfare League of America (CWLA) uit 1995 benadrukken het behoud van het contact tussen de ouder en het pleegkind.

Contacten met de ouders zijn van belang voor het kind, omdat het kind (ondanks een soms moeizame relatie met de ouders) nog steeds loyaal kan zijn aan hen én omdat oudercontacten het kind inzicht kunnen geven in de eigen identiteitsontwikkeling (Weterings & Van den Bergh, 2012).

Wanneer pleegouders niet achter de ouder-kind contacten staan of als ouders de plaatsing niet steunen, plaatsens zij het kind in een loyaliteitsconflict, omdat het kind in veel gevallen nog steeds loyaal zal zijn aan de ouders. Dit heeft vaak negatieve gevolgen voor het emotionele welzijn van het pleegkind en kan leiden tot (een verhoging van) gedragsproblemen. Na een bezoek aan ouders kan er tijdelijk meer stress zijn in het pleeggezin. De overgangssituatie leidt regelmatig tot een tijdelijke toename in gedragsproblemen, bijvoorbeeld door een loyaliteitsconflict bij het kind. Bij meerdere pleegkinderen uit verschillende gezinnen, zullen pleegouders met alle ouders moeten zorgen voor een goede samenwerking. Dit vraagt soms veel van pleegouders.

Naast de samenwerking met ouders, is er een breder familiaal en sociaal netwerk van een pleegkind, waarin pleegouders een (vaak zeer intensieve) taak en verantwoordelijkheid hebben om dit te behouden.

- *Gezinsgrootte als risicofactor*

Gezinsgrootte is een risicofactor voor kindermishandeling (Richtlijn kindermishandeling). Hoe groter een gezin, hoe groter het risico op verwaarlozing. Binnen de richtlijn pleegzorg wordt aangegeven dat volgens sommige studies de grootte van het gezin geen invloed heeft op het risico van voortijdige ongeplande beëindiging (breakdown) van de plaatsing. Volgens andere studies wel (Vinke, 1999; Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2010): een gezinssamenstelling met meer dan drie kinderen zijn een groter risico voor kindermishandeling.

Ook is er een trend te zien die erop wijst dat wanneer er bij het pleegkind sprake is van ernstige gedragsproblemen het aantal kinderen in het pleeggezin wel degelijk positief gerelateerd is met de kans op een *breakdown* (Chamberlain e.a., 2006).

Nadelen van een groot gezin zijn: competitie voor tijd, aandacht en zaken. Boer (2012) en Höjer et al. (2013) noemen een risico in tijd en aandacht: als de

pleegouders een (pleeg)kind met tijdrovende problematiek opvoeden, dan gaat dat ten koste van de tijd en aandacht voor de andere (pleeg)kinderen.

Overwegingen

Om pleegkinderen te ondersteunen in herstel van problematische gehechtheid en trauma zijn voor het pleegkind beschikbare pleegouders nodig, met kennis van gehechtheid en trauma. Pleegouders die ruimte hebben om sensitief responsief om te gaan met de kinderen en een emotionele band met hen aan te gaan.

Om pleegkinderen te ondersteunen in het behoud van hun familiaal en sociaal netwerk zijn pleegouders nodig die emotioneel, maar ook praktisch de ruimte en tijd hebben om dat te doen.

Aan beide voorwaarden kan o.i. niet worden voldaan wanneer er een te groot appèl gedaan wordt op de emotionele en feitelijke ruimte van pleegouders met een groot pleeggezin.

Binnen Rubicon jeugdzorg pleegzorg hanteren we dan ook m.i.v. [1 juni 2017] de basisregel/grens van maximaal 4 pleegkinderen binnen een pleeggezin. Afhankelijk van verschillende factoren in het pleeggezin, wordt per situatie afgewogen wat verantwoord is.

Deze factoren zijn, onder meer:

- De fysieke aanwezigheid pleegouder(s) (1 of 2 beschikbare pleegouders, verdeling zorgtaken, etc.).
- De grootte en kenmerken van het stamgezin van pleegouders; hoeveel eigen thuiswonende kinderen zijn er? Zijn er eigen kinderen met speciale behoeften, etc.
- De vaardigheden van de pleegouder(s).
- De stressbestendigheid en belastbaarheid van de pleegouder(s) (in moeilijke situaties een kalm brein kunnen houden).
- De behoefte van elk individueel pleegkind (afhankelijk van leeftijd, ontwikkelingsfase, problematiek, etc.).
- Het aantal familiesystemen dat is betrokken bij de pleegkinderen in het pleeggezin.

Bij meer dan 4 pleegkinderen bestaat een verhoogd risico dat kinderen tekort komen aan de aandacht en beschikbaarheid van de pleegouder(s).

Uitzonderingen zijn (zowel naar boven als naar beneden), mits goed onderbouwd door een gedragswetenschapper en vanuit alle betrokkenen (pleegkinderen, ouders, pleegouders, eigen kinderen) bezien, mogelijk.

De reguliere procedures blijven ook gelden. Voor bestandspleeggezinnen gaat het om de 'procedure bijplaatsing bij bestandspleeggezinnen' of 'procedure aanbodwijziging'. Voor netwerkpleeggezinnen gaat het om de procedure 'aanbodwijziging van netwerk naar bestand'.

Indien meerdere zorginstellingen pleegkinderen in het pleeggezin plaatsen, dienen pleegouder(s) deze zorginstellingen te informeren welke zorginstellingen dit zijn en wie de contactpersonen zijn. De zorginstellingen zijn er vervolgens samen verantwoordelijk voor dat zij onderling contacten onderhouden en gezamenlijk beoordelen hoeveel pleegkinderen er in het pleeggezin verantwoord zijn.

Geraadpleegde literatuur

* Berger, M., I. ten Berge en E. Geurts (2004). *Samenhangende hulp: interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders*. Utrecht, NIZW.

* Bergh, P. van den, & Weterings, A. M. (2010). *Dossieronderzoek Pleeggezinplaatsingen 2009 bij Bureau Jeugdzorg Rotterdam en Bureau Jeugdzorg Overijssel*. Universiteit Leiden.

- * Boer F. (2012). Broers en zussen van speciale en gewone kinderen. Invloed op ontwikkeling en gedrag. Lannoo Campus.
- * Caldera, Y. M., & Lindsey, E. W. (2006). Mother–father–child triadic interaction and mother–child dyadic interaction: Gender differences within and between contexts. *Sex Roles*, 55, 511-521.
- * Chamberlain P., Price J.M., Reid J.B., Landsverk J., Fisher P.A., Stoolmiller M.(2006). Who disrupts from placement in foster and kinship care? *Child Abuse & Neglect* 30: 4, pp 409-424.
- * Child Welfare League of America (1995). *Standards of excellence for family foster care services*. Washington DC: CWLA.
- * Dries, L. van den, Juffer, F., IJzendoorn, M. van, & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31, 410-421.
- * Greeson, J. K., Briggs, E. C., Kisiel, C. L., Layne, C. M., Ake, G. S., Ko, S. J., Gerrity, E. T., Steinberg, A. M., Howard, M. L., Pynoos, R. S., & Fairbank, J. A. (2012). Complex trauma and mental health in children and adolescents placed in foster care: findings from the National Child Traumatic Stress Network. *Child Welfare*, 90, 91-108.
- * Guidelines for the Alternative Care of Children. Algemene Vergadering Verenigde Naties (2009). Geraadpleegd op 14 november 2016 van https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf
- * Heyns, E. (2013). Rouwverwerking als voorwaarde voor succesvolle pleegzorg. Beschrijving van het model van traumagerichte cognitieve gedragstherapie in de hulpverlening aan pleegkinderen. In J. Vanderfaellie, F. van Holen, & F. Vanschoonlandt (red.). *Op weg met pleegzorg: kansen en risico's*. Leuven: Uitgeverij Acco. .
- * Höjer I., Sebba J. and Luke N.(2013). The impact of fostering on fosters' children. An international literature review. Oxford: Rees Centre.
- * *Jeugdwet* (2016, 1 augustus). Geraadpleegd op 14 november 2016 van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2016-08-01>
- * Kastelein, L. (2010). *Van probleem tot uithuisplaatsing*. Leiden: Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek (Masterthesis)
- * Pleegzorg Nederland. *Factsheet Pleegzorg 2015*. Geraadpleegd op 14 november 2016 via <https://www.pleegzorg.nl/over-pleegzorg/factsheet/>
- * Redding, R. E., Fried, C., & Britner, A. (2000). Predictors of placement outcomes in treatment foster care: implications for foster parent selection and service delivery. *Journal of child and family studies*, 9, 425-447.
- * Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming: richtlijn Kindermishandeling. Geraadpleegd op 14-11-2016 via <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/>
- * Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming: richtlijn Pleegzorg. Gedownload op 30-05-2016 via <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/pleegzorg/>
- * Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming: richtlijn Problematische gehechtheid. Geraadpleegd op 14-11-2016 via <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/problematische-gehechtheid/>
- * Sinclair, I., Wilson, K., and Gibbs, I., (2005). *Foster Placements; why they succeed and why they fail*. London, Jessica Kingsley Publishers.
- * Social Care Institute for Excellence (SCIE) (2004). *SCIE guide 7: Fostering*. London: SCIE.

- * Strijker, J., & Knorth, E. J. (2007). Verplaatsingen van pleegkinderen. Een onderzoek naar verplaatsingsgeschiedenis en plaatsingsverloop bij kinderen in de langdurige pleegzorg. *Kind en adolescent*, 28(1), 32-45.
- * Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken! Een stabilisatiemethode voor chronisch getraumatiseerde kinderen*. Amsterdam: Pearson.
- * Van IJzendoorn M. en Bakermans-Kranenburg M. (2010). Gehechtheid en trauma. Diagnostiek en behandeling voor de professional. Hogrefe Uitgevers, Amsterdam.
- * Vinke A.J.G. (1999). Geschikt voor het adoptiefouderschap? De ontwikkeling en het gebruik van een taxatie-instrument voor gezinsfunctioneren met het oog op interlandelijke adoptie. Proefschrift. Eburon, Delft.
- * Verdrag inzake de rechten van het kind, (1989, 20 november, New York) Gedraadpleegd op 14 november 2016 van <http://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>
- * Walsh, J. A., & Walsh, R. A. (1990). Studies of the maintenance of subsidized foster placements in the Casey family program. *Child Welfare*, 69(2), 99-114.
- * Weterings, A. M., & Bergh, P. M. van den (2012). De stem van het pleegkind. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, januari 2012, p. 12-20.